

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Історичний факультет

Кафедра історії України

Дипломна робота

(магістра)

з теми: «**Державний архів Хмельницької області: становлення та розвиток 1922 – 2016 рр.**»

Виконав: студент VI курсу,

групи IstAb1 – M16

032 Історія та археологія (Історія)

Трачук Дмитро Ігорович

Керівник: доктор історичних наук,

професор

Завальнюк Олександр

Михайлович

Рецензент: _____

_____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	6
1.1. Історіографія проблеми	6
1.2. Джерельна база.....	11
1.3. Теоретико-методологічні засади дослідження	14
Висновки до розділу	16
РОЗДІЛ II. ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У РАДЯНСЬКИЙ ЧАС	17
2.1. Формування сучасної архівної структури області в 1920-1930-ті рр.	17
2.2. Держархів в роки Другої світової війни	31
2.3. Післявоєнний період.....	39
Висновки до розділу	51
РОЗДІЛ III. ВИКЛИКИ ТА ЗДОБУТКИ АРХІВІСТІВ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ В ДОБУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ.....	52
3.1. Державних архів Хмельницької області на зламі століть (1991-2010 рр.).....	52
3.2. Здобутки та перспективи на сучасному етапі діяльності (2010 – 2016 рр.).....	63
Висновки до розділу	75
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	81

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах розбудови України як незалежної держави у вітчизняній історіографії спостерігається посилення уваги до проблем формування національної самосвідомості та історичної пам'яті, що сприяє науковому осмисленню історичного розвитку українського суспільства. Суттєвим чинником у цьому процесі є архіви, які зберігають «задокументовану історію» українського народу. Ретельного дослідження в даному контексті потребує історія архівної справи в Україні з огляду на її важливість як складової історії культури та суспільну значущість Національного архівного фонду.

Особливості процесу розвитку архівної справи на регіональному рівні простежуються на прикладі Хмельницької області. На сьогодні існує потреба дати об'єктивну оцінку діяльності архівних установ краю, які в складних умовах проводили значну роботу, закладаючи основи для розвитку загальнодержавної архівної справи. Актуальність теми дослідження зумовлена також необхідністю критичного сприйняття традицій та використання досвіду організації архівної справи в регіоні з метою удосконалення роботи архівних установ на основі ґрунтовного дослідження її розвитку.

Об'єктом дослідження є Державний архів Хмельницької області.

Предметом дослідження є загальні тенденції та регіональні особливості організації архівної справи, практичний внесок архівних установ Хмельниччини у збереження документів Національного архівного фонду та використання інформації, що міститься в них.

Хронологічні межі дослідження охоплюють час від 1932 р. по 2016 р. Нижня межа зумовлена створенням в СРСР державних історичних архівів, а верхня вказує на існування установи в наш час. Для кращого розуміння процесу формування Держархіву в роботі коротко охарактеризовано основні етапи архівного будівництва на Поділлі протягом 20-х рр. ХХ ст.

Географічні межі дослідження охоплюють територію сучасної Хмельницької області у вказаний період часу.

Мета роботи: на основі комплексного аналізу джерел і праць попередників дослідити етапи становлення і розвитку Державного архіву Хмельницької області.

Для досягнення поставленої мети поставлено наступні **завдання:**

- проаналізувати історіографію проблеми, охарактеризувати джерельну базу дослідження, визначити найважливіші принципи та методи, для проведення дослідження;
- висвітлити процес формування сучасної архівної структури Хмельницької області в 30-ті рр. ХХ ст.;
- простежити стан архівної справи на Поділлі в роки Другої світової війни та в післявоєнний час;
- визначити основні тенденції розвитку Державного архіву Хмельницької області в добу незалежності України.
- проаналізувати сучасний стан та перспективи розвитку архівних установ краю.

Методи дослідження. Поставлені у роботі завдання було розв'язано із застосуванням таких методів, як загальнонаукові (метод аналізу, метод синтезу, метод дедукції, метод індукції та ін.), а також спеціально-історичні методи (історико-хронологічний, історико-статистичний, логічний, синхронний, структурно-системний, біографічний та ін.). Основоположним теоретико-методологічним принципом дослідження є об'єктивність та історична правда в написанні тексту роботи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що досі майже не було робіт, які б комплексно висвітлювали усі основні етапи становлення та розвитку Державного архіву Хмельницької області, хоча існує певне число наукових праць, присвячених окремим історичним періодам в розвитку архіву. В даному дослідженні зроблена спроба

узагальнити всі наявні наукові праці та створити цілісну історичну картину розвитку центральної архівної установи Хмельниччини.

Практичне значення роботи полягає у тому, що опрацьований матеріал може стати у нагоді студентам історичних факультетів під час їхньої підготовки до практичних чи семінарських занять, а також послужити основою для написання наукових робіт.

Апробація результатів роботи. Основні результати дослідження даної проблеми були викладені на засіданні кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (лютий 2018 р.), також обговорювались на студентській науковій конференції (Кам'янець-Подільський, квітень 2017 р.).

Структура роботи визначається метою та завданнями дослідження. Вона складається зі вступу, трьох розділів, які в свою чергу поділяються на підрозділи, висновків, списку використаних джерел і літератури та нараховує 89 сторінок.

ВИСНОВКИ

Створення та розвиток Державного архіву Хмельницької області тісно пов'язані з історією краю та важливими суспільно-політичними подіями, що відбувалися на теренах України.

Історичні праці, присвячені історії центральної архівної установи Хмельниччини, почали з'являтися ще в радянський час, а у роки незалежності України їх число неухильно зростає. З'явилися ґрунтовні дослідження, автори яких намагалися комплексно підійти до відображення процесу архівного будівництва на Поділлі починаючи з 20-х рр. ХХ ст. й по сьогодні.

Джерельна база дослідження репрезентована насамперед архівними та документальними джерелами. Особливу цінність складають матеріали Державного архіву Хмельницької області, а також матеріали, вміщені в збірнику «Архівна справа на Хмельниччині». Загалом, джерельна база відзеркалює чи не всі аспекти діяльності архівних установ – питання організації, управління, фінансування, кадрового забезпечення, обліку та опрацювання документів, взаємодії з іншими архівними установами, органами центральної та місцевої влади.

Перші спроби організації архівної справи на державному рівні були зроблені в добу УНР. Проте, незважаючи на потуги інтелектуальної еліти того часу, активні воєнні дії, поразки на фронті, державну нестабільність не дозволили організувати збереження архівних документів на належному рівні.

Зі встановленням більшовицької влади на Поділлі розпочинається радянський період в історії Державного архіву Хмельницької області. Фактично відлік своєї історії установа веде з часу утворення в квітні 1922 р. тимчасового Кам'янець-Подільського повітового архівного управління.

Протягом 1920-х рр. розпочалося поступове формування мережі архівних установ, роботи щодо концентрації та зберігання архівів для майбутньої спадщини. Цей процес проходив під адміністративним контролем

владних структур. Для нього характерним був вкрай низький рівень організації збереження архівної спадщини.

Наприкінці 20-х на початку 30-х років ХХ ст. держава змінила своє ставлення до архівної галузі. Архіви були переведені під повний контроль комуністичної партії, що зумовило процеси «воєнізації архівів», звільнення інтелігенції та масових політичних репресій архівних працівників усіх рівнів. На виконання вказівок вищих партійних та радянських органів, центральною фігурою архівної справи став архівно-технічний працівник, політично перевірений державний службовець, який змінив політично невитриманого і безвідповідального вченого-дослідника і публікатора.

Поряд із цим, радянським керівництвом було розроблено правові засади архівної справи. Постанова «Про єдиний державний архівний фонд УСРР» (16 грудня 1925 р.) визначала склад і зміст державного архівного фонду УСРР та обумовили права й обов'язки архівних установ. Спільна постанова ВУЦВК та РНК УСРР від 2 вересня 1930 р. «Про ліквідацію округ і перехід на двоступеневу систему управління» забезпечила створення на базі окружних архівних управлінь місцевих архівних управлінь (місцевархи) при міських радах. Новостворені установи керували архівною справою як у колишніх окружних центрах, так і в районах, що входили до складу округів.

З 1932 р. почала створюватися низова мережа архівних установ – районні та міські архіви з перемінним складом документів. Основними напрямками їхньої діяльності були: контроль за постановкою архівної справи в державних і громадських установах, організаціях і підприємствах на території району або міста; зберігання архівних документів районного виконавчого комітету або ради та передавання їх до обласних або державних історичних архівів; концентрація архівних документів сільських, селищних, міських рад, державних і громадських установ, організацій тощо.

Разом зі створенням 22 вересня 1937 р. Кам'янець-Подільської області з'являється архівне управління, якому підпорядковуються всі районні та міські архівні установи. Суттєві зміни в структуру системи архівних установ

внів указ Президії Верховної Ради СРСР від 16 квітня 1938 р. про передачу управління архівами і мережі архівних установ Народному комісаріату внутрішніх справ СРСР.

Важливою віхою в архівному будівництві стало створення 29 березня 1938 р. Кам'янець-Подільського обласного історичного архіву, який було сформовано на базі раніше діючого в місті історичного архіву.

В роки воєнного лихоліття архівний фонд області зазнав непоправних втрат. Евакуювати більшу частину архівних документів з території області не вдалося, частина з них була спалена представниками радянських структур, частину було втрачено під час пограбування архівів нацистами та під час бойових дій. Лише у Проскурівському міському та районному архівах було знищено понад 330 тис. справ (1867 фондів за 1800-1941 роки). Загинули документи ще 6 районів.

Окупаційна влада відновила роботу Кам'янець-Подільського обласного архіву. Крім працівників, які займалися безпосередньо архівною роботою, в штат входили технічні працівники та служба охорони. Незважаючи на воєнний час, архів продовжував поповнювати фонди. Під час відступу з Києва нацисти доставили до Кам'янець-Подільського облрхіву три вагони з матеріалами Київського архіву давніх актів, які дивом збереглися. Їх повернули у 1946 р. Також з ліквідацією нацистської влади до архіву області вдалося повернути документи з Ростова-на-Дону та частково метричні книги з Житомира.

Незважаючи на складні умови післявоєнного часу, працівники архіву розгорнули планову роботу зі збереження документів і матеріалів, збору свідчень про окупаційний період, зокрема німецьке рабство. Загалом у повоєнний період обласний архів став прикладом успішного налагодження архівної справи. Наприкінці 50-х років тут на обліку перебувало понад дві тис. відомчих архівів установ, з них 248 – обласного підпорядкування. Також цей період відзначився зростанням інтересу серед науковців до архівних

документів та ролі архівних установ в науковому та культурному житті країни.

З появою Хмельницької області, архів було перейменовано на Хмельницький обласний державний архів у м. Кам'янці-Подільському. З червня 1960 р. Держархів Хмельницької області перейшов у підпорядкування архівного відділу Хмельницького облвиконкому, а районні і міські архіви – райміськвиконкомам.

У 1980 р. Хмельницький обласний державний архів було перейменовано у Державний архів Хмельницької області, для якого у 1984-1990 рр. в обласному центрі спорудили спеціальне типове приміщення. Сюди перебазували документи із Кам'янця-Подільського, окрім документів дожовтневого перевороту. Фактично було розділено обласну архівну установу на Держархів у м. Хмельницькому та його філію у м. Кам'янці-Подільському.

Із проголошенням незалежності України розпочався новий період в історії Державного архіву Хмельницької області. Вже 1991 р. до облдержархіву приєднали колишній архів Хмельницького обкому Компартії України, за період 1991-1993 рр. було розсекречено і передано на загальне зберігання 10657 од. зб. по 552 фондах, 564 од. зб. непрофільної літератури

У листопаді 1997 р. було ліквідовано філіал Держархіву Хмельницької області у м. Кам'янці-Подільському (замість нього функціонував відділ обласного архіву). У 1998 р. цей підрозділ реорганізували у Кам'янець-Подільський міський державний архів. Тоді ж Держархів області віднесли до підпорядкування облдержадміністрації.

На початку ХХІ ст. сталася катастрофа, яка призвела до непоправної втрати документів Національного архівного фонду. Через пожежу в К-ПМДА 10 квітня 2003 р. було ушкоджено 101225 справ. Усі документи перебазували до Хмельницького. Для реставрації пошкоджених документів створили Центр реставрації.

На сучасному етапі розвитку Державного архіву Хмельницької його працівники докладають багато зусиль для забезпечення надійного зберігання, формування і раціонального використання документів Національного архівного фонду України, використовують різноманітні форми роботи, продовжують творити сучасну історію архівної справи в Україні.

До архівної мережі області входить 17 архівних відділів та 3 архівних сектори райдержадміністрацій, 5 архівних відділів міських (міст обласного значення) рад та 23 трудових архіви районних, міських (міст обласного значення) та селищних рад, що засвідчує про її вагомую роль в житті обласної громади.

Державний архів Хмельницької області в останній час став важливим осередком наукового життя й видавничої справи. Колектив архіву активно співпрацює з науковими установами, державними органами влади, громадськими організаціями.

Водночас, сьогодні в архівах області гостро стоять питання забезпечення збереження архівних фондів, скорочення термінів розгляду запитів громадян та впровадження цифрових методів обробки інформації архівних документів. Матеріально-технічний стан архівних установ області, на жаль, не відповідає сучасним вимогам і потребам, у низці архівних установ не дотримуються нормативні стандарти щодо організації температурно-вологісного режиму збереження документів, що загрожує втратою частини Національного архівного фонду.

Попри наявні проблеми, архівісти Хмельниччини продовжують творити сучасну історію архівної справи в регіоні й Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

Архівні джерела

Державний архів Хмельницької області

Ф. Р-3161. Кам'янець-Подільський державний історичний архів виконкому Вінницької обласної Ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів

Оп. 1.

1. Спр.287. Заявления граждан о принятии на работу, анкеты и списки работников архива. – 54 арк.

Оп. 2.

2. Спр. 5. Книга наказів Кам'янець-Подільського Державного Історичного Архіву за 1925, 1926,1927,1928,1929,1930,1931,1932 та І частина 1933 р. – 47 арк.

3. Спр. 7. Книга лицевых счетов служащих за декабрь 1940 и апрель 1941 гг. – 30 арк.

Опубліковані джерела

4. Архівна справа на Хмельниччині: Збірник документів, матеріалів і світлин / [редкол.: Баженов Л. В., Байдич В. Г., Завальнюк О. М. та ін.] Хмельницький: ТОВ «Поліграфіст-2», 2012. – 416 с.

5. Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» [від 24.12.1993 № 3814-ХІІ] [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 1993. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3814-12> (5.02.2018). – Назва з екрану.

6. Матеріали Кам'янець-Подільської обласної комісії із встановлення і розслідування злочинів нацистів в регіоні (1944-1945 рр.):

збірник документів / вступна стаття О. М. Завальнюка, В. Г. Байдича, Ю. В. Олійника, упорядкування В. Г. Байдич, В. В. Галатир, Т. Д. Павлунішена та ін. – Хмельницький: ФОП Мельник А.А., 2015. – 454 с.

7. Пам'ятки. Monuments: [зб. док. і матеріалів] / [упоряд.: К.І.Климова В.П.Ляхоцький, І.Б.Матяш, Л.В.Сидько, Є.П.Шаталіна, О.М.Шевченко]; Гол. арх. упр. при Каб. Мін. Укр., НДІ арх. справи та документознавства. – Київ, 1998. – Т.1. – 227 с.

8. Постанова ВУЦВК «Про утворення округів на території Київської і Вінницької областей» [від 4.05.1935 року] // Збірник законів УРСР – 1935 р. – № 13. – С.58.

9. Постанова ВУЦВК та Раднаркому УСРР «Про ліквідацію округ і перехід на двоступеневу систему управління» [від 2 вересня 1930 року] // Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України. 1930 рік. – Харків: Газетна фабрика ім. В. Блакитного, 1930. – С.687-714.

10. Постанова Ради Міністрів Української РСР «Про вдосконалення управління архівною справою в республіці» [від 26 липня 1988 р. № 202] [Електронний ресурс] // «ЛіГА:ЗАКОН» – 1988. – Режим доступу до ресурсу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP880202.html (5.02.2018). – Назва з екрану.

11. Постановление ЦИК СССР и СНК СССР «О Центральном Архивном Управлении Союза ССР» [от 10 апреля 1929 года] [Електронний ресурс] // Интернет архив законодательства СССР. – 1929. – Режим доступу до ресурсу: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_3567.htm (5.02.2018). – Назва з екрану.

12. Постановление ЦИК СССР «О разделении Харьковской области на Харьковскую и Полтавскую, Киевской – на Киевскую и Житомирскую, Винницкой – на Винницкую и Каменец-Подольскую и Одесской – на Одесскую и Николаевскую области» [от 22 сентября 1937 года] // Сборник Законов СССР – 1937. – № 63, – С. 275.

13. Рішення дванадцятої (позачергової) сесії Кам'янець-Подільської міської ради «Про припинення шляхом ліквідації комунальної установи «Трудовий архів міста Кам'янця-Подільського»» [від 28.04.2016 № 6/12] [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Кам'янець-Подільської Міської Ради. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://onedrive.live.com/view.aspx?cid=ece43d51f9a9d478&page=view&resid=ECE43D51F9A9D478!26374&parId=ECE43D51F9A9D478!26365&authkey=!AIYU1czDPsPMFvY&app=Word> (5.02.2018). – Назва з екрану.

14. Слободянюк П.Я. «Чорний» четвер. Пожежа в Кам'янець-Подільському міському архіві 10 квітня 2003 року: причини, наслідки, уроки / П.Я. Слободянюк, С.Р. Михайлова. – Хмельницький, 2012. – 371 с.

15. Указ Президії Верховної Ради України «Про передачу архівних документів Комітету Державної безпеки України до державних архівів республіки» // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 46. – С. 631.

16. Указ Президиума Верховного Совета СССР «О переименовании города Проскурова в город Хмельницкий и Каменец-Подольской области в Хмельницкую область» [от 4 февраля 1954 года] // Сборник законов СССР и указов Президиума Верховного Совета СССР. 1938 г. – ноябрь 1958 г. / под ред. к. ю. н. Мандельштам Ю. И. – Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1959. – С. 55.

Періодична преса

17. Бабій С. Архіву – бути! // Подолянин. – 2003, 11 липня. – С.4.

18. Бабляк В. НП немісцевого значення // Подолянин. – 2003 18 квітня. – С.3.

19. Бендюг А. Де бути Кам'янець-Подільському міському державному архіву // Проскурів. – 2003, 27 червня. – С.2.

20. Борисевич С. НП немісцевого значення – 2 // Подолянин. – 2003, 25 квітня. – С.3.

21. Евсеєва В. Пожар в средневековом костеле уничтожил исторический архив // Сегодня. – 2003, 13 апреля. – С.2.
22. Космач О. Рукописи не горят?: Одне слово, догналися з «вогнем» // Подільський кур'єр. – 2003, 24 квітня. – С. 1, 4.
23. Слободянюк П. Хутірний патріотизм, або як “викурили” архів кам'яничани / [Розмову з директором Держархіву області вела Т.Слободянюк] // Подільські вісті. 2003, 24 квітня. – С.2.
24. Слободянюк П. Хранителі історичної пам'яті (Державні архіви Хмельницької області // Подільські вісті. – 1999, 23 грудня. – С.4
25. Спецвипуск «Архівіст» // Енергія. – 2013. – Вип. 1. – 4 с.
26. Спецвипуск «Архівіст» // Енергія. – 2014. – Вип. 2. – 4 с.
27. Спецвипуск «Архівіст» // Енергія. – 2015. – Вип. 3. – 4 с.
28. Спецвипуск «Архівіст» // Енергія. – 2016. – Вип. 4. – 4 с.
29. Феодор. Чи буде порозуміння? // Край кам'янецький. – 2003, 15 липня. – С.2.

ЛІТЕРАТУРА

30. Алтухова О.І. Архіви Хмельницької області в роки окупації (1941-1944) / О.І. Алтухова // Матеріали ІХ Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. держ. пед. ін-т, 1995. – С. 16.
31. Андрейцева Є. Історія Хмельницького Держархіву області / Є. Андрейцева // Науково-інформаційний бюлетень архівного управління УРСР. – 1965. – №3. – С. 85.
32. Архівні установи України: Довідник / Редкол.: Г. В. Боряк (голова), І. Б. Матяш, Г. В. Папакін. – К., 2005. – Т. 1. Державні архіви. – 692 с.
33. Архівні установи Хмельниччини: інформаційно-довідкове видання / кол.авторів під керівництвом Байдича В.Г. – Хмельницький: «Поліграфіст -2», 2012. – 64 с.

34. Архівознавство: Підручник для студентів іст. факультетів вищих навчальних закладів України / Під ред. Калакури Я.С. та Матяш І.Б. – Київ: Видавн. Дім «КМ Академія», 2002. – 356 с.

35. Байдич В.Г. Архівна справа на Хмельниччині: історія та сучасність / В.Г. Байдич, О.М. Завальнюк, О.Б. Комарніцький. – Вінниця: ТОВ «Ніланд-ЛТД», 2017. – 390 с.

36. Байдич В.Г. Науково-видавнича діяльність Державного архіву Хмельницької області за 2012-2015 рр. / В. Г. Байдич // Освіта, наука, і культура на Поділлі: зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2016. – Т.22. – С.626-633.

37. Байдич В.Г. З історії архівної справи на Поділлі (1922-2017 рр.) // Вісник Державного архіву Хмельницької області «Подільська старовина» / ред. кол. Байдич В., Олійник Ю., Галатир В. – Хмельницький, 2017. – С. 274.

38. Байдич В. Сторінки архівної справи на Поділлі у міжвоєнний період/ В. Г. Байдич // Архіви України. – 2016. – Вип. 5-6 (304-305). – С. 182-196.

39. Борисевич С.О. Історична доля Кам'янець-Подільського архіву / С.О. Борисевич // Матеріали X Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, 2000. – С. 528-530.

40. Борисевич С.О. Історія Державного архіву Хмельницької області (продовження) / С.О. Борисевич // Студії з архівної справи та документознавства. – Київ, 1998. – Т. 3. – С. 90-101.

41. Борисевич С.О. Історія Державного архіву Хмельницької області: хроніка 20-х років / С.О. Борисевич // Студії з архівної справи та документознавства. – Київ, 1997. – Т. 2. – С. 76-89.

42. Гарнага І.В. Організація наукової роботи в обласному архіві / І. В. Гарнага // Науково-інформаційний бюлетень архівного управління УРСР. – 1960. – №2. – С.9-11.

43. Державний архів Хмельницької області: Путівник / Під ред.: І.В.Гарнаги, А.І.Мещишина, Ц.М. Фірштейн. – Львів: «Каменярь», 1964. – 304 с.
44. Державний архів Хмельницької області: Путівник. – Київ, Хмельницький: ВАТ «ТВПК «Збруч», 2007. – Т.1. – 610 с.
45. Державний архів Хмельницької області: Путівник. – Київ, Хмельницький: ВАТ «ТВПК «Збруч», 2008. – Т.2. – 672 с.
46. Завальнюк О. М. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (1918-2012 рр.): іст. нарис / О.М. Завальнюк, О.Б. Комарніцький О. Б. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2012. – 340 с.
47. Завальнюк О.М. Документи державного архіву Хмельницької області про навчальний процес у Кам'янець-Подільському університеті (1918-1921рр.) / О.М. Завальнюк // Сучасні засоби збереження документів та нові методологічні підходи до наукових досліджень і застосування документів національного архівного фонду України: науковий збірник за підсумками Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. – С.300-305
48. Завальнюк О.М. Утворення і діяльність державних українських університетів (1917-1921 рр.) / О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 644 с.
49. Кам'янець-Подільський міський архів: історія становлення та розвитку [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Кам'янець-Подільської міської ради. – Режим доступу: <http://www.kam-pod.gov.ua/gromadianam/miskij-arkhiv/item/1877-istoriia-stanovlennia-ta-rozvytku-misko-ho-arkhivu> (5.02.2018). – Назва з екрану.
50. Кириченко І. Архівне будівництво у Хмельницькій області / І.Кириченко // Архіви України. – 1968. – №4. – С. 14-16

51. Козлова М. Методика керівництва роботою міських та районних архівів у Хмельницькій області / М. Козлова // Архіви України. – 1967. – №4. – С.39-41.

52. Кузьміна Н.А. Тематика запитів та особливості їх виконання в Держархіві Хмельницької області (2000-2011 рр.) / Н.А. Кузьміна // Сучасні засоби збереження документів та нові методологічні підходи до наукових досліджень і застосування документів національного архівного фонду України: науковий збірник за підсумками Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. – С.37-39

53. Матяш. І.Б. Архівна наука і освіта в Україні 1920 – 1930-х років / І. Б. Матяш. – Київ: Держ. ком. архівів України, Укр. держ. НДІ арх. справи та документознавства, 2000. – 591 с.

54. Мительман М. Из опыта работы государственных архивов УССР / М. Мительман // Научно-информационный бюллетень. – 1954. – №3. – С.28-31.

55. Михайлова С.Р. Історія формування фондів науко-довідкової бібліотеки державного архіву Хмельницької області / С.Р. Михайлова // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, 2010. – Вип. 2. – С. 395-399.

56. Михайлова С.Р. Натхненний Кліо і Орфеєм: науково-мистецька діяльність П.Я.Слободянюка / С.Р. Михайлова // Філінюк А.Г. На службі національній культурі. – Кам'янець-Подільський: Мошак М.І., 2008. – С.18-19.

57. Михайлова С.Р. Науково-видавнича діяльність Державного архіву Хмельницької області впродовж першого десятиліття ХХІ ст. / С.Р. Михайлова // Сучасні засоби збереження документів та нові методологічні підходи до наукових досліджень і застосування документів національного архівного фонду України: науковий збірник за підсумками Всеукраїнської

науково-практичної конференції. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський університет імені Івана Огієнка, 2012. – С.80-85.

58. Мітюков О.Г. Архівне будівництво на Україні (1917–1973). / О.Г. Мітюков – Київ: Наук. думка, 1975. – 271 с.

59. Нариси історії архівної справи в Україні: навч. посіб. / [за заг. ред. І.Матяш та К.Климової]. – Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2002. – 612 с.

60. Національний реєстр втрачених та переміщених архівних фондів : [у 2 кн.] / Держкомархів України, Укр. НДІ арх. справи та документознав. – Київ, 2008. – Кн.1. – 1033 с.

61. Олійник Ю.В. Проведення наукових досліджень у сфері архівної справи та популяризації документів Національного архіву фонду (з досвіду роботи Державного архіву Хмельницької області) / Ю. В. Олійник, В. В. Галатир – Хмельницький: Державний архів Хмельницької області, 2016. – 28 с.

62. Олійник Ю.В. Кам'янець-Подільський обласний державний історичний архів в роки окупації / Ю. В. Олійник // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2003. – Т.3. – С.274-277.

63. Олійник Ю.В. Становлення та розвиток архівної справи на Хмельниччині у 20-30-х рр. ХХ ст. / Ю. В. Олійник, В.В. Олійник // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2003. – Т.3. – С.272-273.

64. Прес-реліз «Історія не горить, але історичні документи виняткової ваги втрачені назавжди» [Електронний ресурс] // Прес-служба Державного комітету архівів України. – 2003. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.archives.gov.ua/News/pr-2003-04-10.php> (5.02.2018). – Назва з екрану.

65. Прокопчук В.С. Дунаєвецький районний архів. / В.С. Прокопчук. – Дунаївці; Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. – 200 с.

66. Рибак І.В. Колгоспне життя на Поділлі у 1945-1953 рр. у фондах Вінницького та Хмельницького облдержархівів / І.В. Рибак // Сучасні засоби збереження документів та нові методологічні підходи до наукових досліджень і застосування документів національного архівного фонду України: науковий збірник за підсумками Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. – С.182-187

67. Слободянюк П. Я. Подільські бібліотеки та архіви: тенденції і проблеми 1917—1920 рр. / П. Я. Слободянюк // Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань (1917—1921 рр.): Збірник наукових праць / ГАУ при КМ України; УДНДІАСД; Національна парламентська бібліотека України. – Київ, 1998. – С. 52-60.

68. Слободянюк П.Я. Свідки нашої історії / П.Я. Слободянюк // Матеріали X Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2000. – С. 26-30.

69. Сталин И.В. О некоторых вопросах истории большевизма. Письмо в редакцию журнала «Пролетарская революция» [Електронний ресурс] / И. Сталин // Пролетарская Революция. – 1931. – № 6 (113). – Режим доступу до ресурсу: https://www.marxists.org/russkij/stalin/t13/t13_17.htm (5.02.2018). – Назва з екрану.

70. Чайковський А.С. Архіви України у 1938–1960 рр.: історія питання / С. Чайковський // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ, 2014, № 2. – С.272-292.

71. Щедрина Д. Організація контролю архівним відділом УМВС Кам'янець – Подільської області за роботою райархівів / Д.Щедрина// Научно- информационный бюллетень. – 1951. – №3. – С.28-31.